

Жила Світлана Олексіївна,
*доктор педагогічних наук, професор,
завідувач кафедри української мови і літератури
Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
e-mail: kafedra.ukr.movu@gmail.com*

ЧИТАЦЬКА ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРИ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Ключові слова: *читацька прес-конференція, Ганна Арсенич-Баран, «Муська», авторський задум, алгоритм аналізу художнього твору.*

Нілі Волошиній присвячується...

Ніла Йосипівна Волошина мріяла про формування наукових засад методики літератури для вищої школи, думала про створення авторського колективу, який би зорієнтував і викладачів, і студентів на творчу діяльність у процесі осягнення мистецтва слова. Вона часто говорила про активізацію творчої діяльності майбутніх учителів української літератури через розмаїття форм її вивчення: лекцій, семінарських занять, диспутів, консультацій, колоквіумів, екскурсій, конференцій. Говорили ми з нею й про таку організаційну форму вивчення мистецтва слова як читацька прес-конференція. Про читацькі конференції в школі Н. Й. Волошина писала: «Для проведення конференції учитель насамперед формує проблему, заздалегідь дає творчі завдання..., визначає основних доповідачів і рецензентів по кожному із питань конференції.

Обговорення книг на конференції починається з виступів доповідачів, їхні виступи оцінюються рецензентами...» [1, с. 159].

Загальновідомо: прес-конференція – це зустріч журналістів із представниками державних установ, суспільно-політичних організацій, комерційних структур, що надає ЗМІ фактографічну чи проблемну інформацію, яка презентує проект.

Читацька прес-конференція як форма вивчення літератури в ЗВО – це виявлення вмінь студентів представляти результати власних досліджень, висловлювати й аргументувати власну думку, колективний творчий пошук правильних відповідей на проблемні запитання, налаштування на зустріч із письменником і досягнення художніх явищ, проникнення в задум автора, розуміння його ідей, позицій, смислів і дискурсивності тексту через інтерв'ювання, дискусії, асоціації з пережитим, прочитаним, відчутим, співпереживання за долю героїв.

Читацькі прес-конференції є носіями численних функцій навчання: освітньої, організаційної, епістемічної (наукове тлумачення художніх явищ, обґрунтування інтерпретації художнього тексту), аргументованого доказу (наведення фактів, художніх картин, сцен, які підтверджують істинність критичних думок), діалогічної (багатоголосся думок читачів), сугестивної (від лат. – навчаю, навіюю – здатність навіювати емоції і впливати на поведінку реципієнта, прагнення автора, літературознавців переконати читачів у правильності своєї позиції), перцептивної, розвивальної, виховної, гедоністичної, естетичної, емпатійної, когнітивно-компетентнісної, комунікативної, плюральної, інтерактивної, емоційно-ціннісної, операційно-мотиваційної, проектувальної, стимулювальної, розважальної, інтеграційної, систематизаційної, самореалізаційної й самостверджувальної, сингуляторної (нескінченне уміння студентів досягти високих результатів через розв'язання літературно-мистецьких завдань за допомогою Інтернет-зв'язку, ІКТ, інноваційних технологій тощо), фасилітативної (від англ. facilitate – «полегшувати») –

підвищення швидкості й продуктивності студента через колективне сприймання мистецьких творів), творчої, захоочення до наукових досліджень, узагальнювальної, діагностичної, прогностичної, орієнтувальної, контролювальної.

На таких заняттях студенти оволодівають методами й прийомами роботи з художніми творами, здатністю аналізувати, інтерпретувати прочитане, зіставляти з іншими літературними й мистецькими текстами.

Унікальністю цієї форми вивчення літератури є одержання інформації від автора твору, можливість встановити «раціональне зерно» задуму, з'ясувати, для чого призначений текст, уточнити його художні деталі, символи й особливості декодування; стимулювання інтелектуальних процесів: образного й абстрактного мислення, асоціативності, фантазії, відтворювальної й творчої уяви.

На прес-конференціях розвивається культура почуттів, підвищується активність студентів, самостійність мислення, з'являються могутні емоційні імпульси для пошуків розв'язків проблем, які схвилювали під час читання, скорочується розрив між рівнем освіченості й рівнем загальної культури.

Антуан де Сент-Екзюпері називав спілкування найбільшою розкішшю на світі, а для майбутніх філологів спілкування з письменником – це не тільки обов'язок, а й радісне свято входження у світ мистецтва, абсолютно самостійні спроби наукового аналізу художнього тексту й оцінка його значущості в загальнолітературному континуумі.

Читацькі прес-конференції допомагають студентам засвоювати алгоритм аналізу художнього твору, поступово, покроково вчитися цього нелегкого мистецтва, культивують потяг до літературознавчої роботи.

Метою студентської прес-конференції з української літератури є усвідомлення національної своєрідності

мистецтва слова (національного ладу життя, національної філософії й психології, національного характеру), художнього образу світу; осмислення багатогранності творчості митця й окремого твору; формування загальнокультурної й літературної та риторичної компетентностей читача, здатного емоційно сприймати мистецький світ, духовно-естетичної системи цінностей, підготовка майбутніх учителів до життєдіяльності в полікультурному просторі: уміння вступати в бесіду, вести дискусію, будувати доповідь, опонувати виступи, повідомлення доповідей товаришів, готувати анотації, рецензії, критичні статті на прочитані твори.

Студентська читацька прес-конференція має такі різновиди: оглядова, проблемна, тематична, підсумкова, телевізійна, віртуально-дистанційна, аудіо-відеоконференція, в режимі онлайн.

Деякі методисти твердять, що читацька прес-конференція складається з чотирьох етапів: підготовчого, докомунікативного, комунікативного й посткомунікативного. Ми вважаємо, що в читацькій прес-конференції як багатоплановому педагогічному й методичному явищі доцільно виділяти три етапи: підготовчий, основний і підсумковий.

Алгоритм читацької прес-конференції враховує її мету, етапи підготовки та проведення й може бути таким:

1. На підготовчому етапі: повідомлення теми конференції; визначення мети; складання плану проведення; складання рекомендованого списку літератури; розподіл ролей (доповідачі, співдоповідачі, опоненти, рецензенти, критики); створення мистецької групи для інсценізації уривків творів, художнього читання й мелодекламації утинків тексту, музичних інкрустацій; рекомендації з підготовки до конференції; консультування та репетиції з мистецькою групою; підготовка «сценарію» конференції та його матеріально-технічного забезпечення; інструктаж про

зміст і способи виконання літературознавчих дослідницьких студій.

2. Основний етап: оголошення теми й мети конференції; виставка художніх творів; виголошення доповідей, співдоповідей, виступів, повідомлень; чергування наукових аналізів художніх текстів із інтерв'юванням письменника, літературознавчими студіями та мистецькими роботами; оцінка діяльності того, хто веде конференцію; активізація інтелектуального дослідницького багатоголосся тексту; проблемні бесіди, дискусії, полілоги; літературна вікторина.

3. Підсумковий етап: оголошення результатів прес-конференції (колективне або із залученням незалежних експертів); оцінка моделі читацької прес-конференції; заохочення студентів до самооцінювання; оцінка особистої відповідальності за результат; висновки, пропозиція нових проблем дослідження.

Читацька прес-конференція зазвичай передбачає наявність щонайменше трьох-чотирьох частин (часто п'ятьох-шістьох):

- зустріч-полілог із письменником;
- теоретична, де виголошуються доповіді;
- практична: обговорення основних положень доповіді, виступи співдоповідачів, опонентів, а інколи й письменників або й експертів;
- художня (мистецька): художнє читання, мелодекламація уривків твору, інсценізація уривків прози або драматургії, концертні виходи тощо;
- виставка художніх творів або інколи виставка ілюстрацій за текстами, які розглядаються;
- літературна вікторина;
- оцінні виступи літературознавців, критиків.

Для прикладу подаємо орієнтовний план вивчення роману Ганни Арсенич-Баран «Муська»

1. Веселкові барви життя і творчості: Ганна Арсенич-Баран – поетка й прозаїк, кандидат філологічних наук, доцент, очільниця Чернігівської ООНСПУ, лауреат премії імені Михайла Коцюбинського. Діалог студентів із авторкою твору як міні-портрет письменниці.

2. Мелодекламація утинку роману «Муська» [2, с. 15–16].

3. Художня система роману.

4. Жанрово-стильові особливості роману «Муська. Історія одного життя».

5. Генеральний принцип організації тексту у творі (метод зіставлення – протиставлення – зіткнення; метод романічного вінка новел, туго переплєтених головними мотивами і долями героїв; метод мозаїчної композиції колективних портретів родів; метод циклічного поєднання частин у ціле, коли історії замкнуті самі в собі і ні в яку іншу новелу не розімкнуті; метод довільного сполучення самостійних новел, які стають в образних потоках взаємозумовленими частинами однієї панорами тощо).

6. Інсценізація уривку новели «Баба Юльця» [2, с. 39–42].

7. Образна система роману (загальна характеристика).

8. Вікторина за романом.

9. Драматичний потік життя Муськи. Буття героїні як частка буття й духу українського народу.

10. Доля батьків, дідусів і бабусь Муськи.

11. Мусьчині опікуни-покровителі: професор Басистий Орест, хрещений батько Петро Ключівський, чоловік Федір Хорунжий.

12. Тарантул – уособлення тоталітарної системи.

13. Діти й онуки Муськи як цвіт нашої нації.

14. Художні особливості роману.

15. Бесіда за твором «Муська. Історія одного життя»:

1) Новела як ціле – сконденсована форма, яка передає один епіцентр думки і настрою, розкриває характер

переважно в одному моменті його розвитку. Роман – розгалужена форма твору з багатьма епіцентрами, з докладно-поступовим зображенням характерів у ряді ситуацій.

Як ви поясните феномен утворення такої форми в літературі, як роман у новелах (взаємопроникнення двох антиподів)?

- 2) Прокоментуйте думку літературознавця В. Шкловського із його «Повісті про прозу»: «Жанри стикаються, як крижинки під час криголаму, вони торосяться, тобто утворюють нові сполучення, які виникають із єдності, що існували раніше. Це наслідок нового переосмислення життя... Злами жанрів відбуваються для того, щоб у зрушенні форм виразити нові життєвідношення».
- 3) Розшифруйте композиційну схему роману Ганни Арсенич-Баран «Муська. Історія одного життя».
- 4) Відшукайте романічні нитки, за допомогою яких зливаються до купи всі шість новел у творі.
- 5) Колись Гете написав, що новела «нагадує зелену рослину, яка над корінням виганяє сильну стеблину з міцним зеленим листям і зрештою увінчується квіткою; але вона мусила з'явитися і все зелене листя лише для цього й росло, без квітки не варто було б його ростити» [2, с. 158].

Яка із шести новел роману Ганни Арсенич-Баран «Муська. Історія одного життя» вигнала найяскравішу квітку або, кажучи просто, вас вразила найбільше й чому? Мирослав Дочинець вважає, що новелу слід писати так, щоб її можна було опорядити в рамку, як портрет чи акварель.

Які з новел «Муськи» можна назвати колективним портретом?

- 6) У якій новелі роману, на Вашу думку, уся міць схована, як в айсбергу, під водою? Свою думку аргументуйте.

- 7) Яку новелу з роману «Муська» можна порівняти з написом на камені чи персні, коли на дуже маленькій площині треба було помістити значний зміст? Чому авторці в новелі «Баба Юльця» вдалося небагатьма словами сказати дуже багато?
- 8) Доведіть, що всі шість новел роману вторгаються в усі клітини складного суспільного організму й наповнені великим обсягом психологічних переживань, глибинним проникненням у феноменальні явища життя?
- 9) Василь Фещенко у студіях про новелу зазначає: «Підзаголовки «роман», «драма», «новела» відразу вказують на те, в яку систему художнього мислення читач увійде. Це наче двері у зовні замкнутий, але рухливий всередині світ...» [3, с. 195].
Ви вже вивчили особливості романів у новелах Ю. Яновського «Вершники», «Чотири шаблі», Олеся Гончара «Тронка», М. Матіос «Майже ніколи не навпаки». Розкрийте специфіку композиції роману в новелах Ганни Арсенич-Баран «Муська. Історія одного життя». Як авторка простежує долю головної героїні? Чи допомагає Вам переведення променів зору на Муську від одного персонажа до іншого глибоко сприйняти внутрішній світ героїні?
- 10) Прокоментуйте думку літературознавця Василя Фащенко: «Через те, що новела має в собі обмежене коло зв'язків, за частиною пізнає ціле і несе переважно одну проблему, один мотив з варіаціями, – вся її площа збирає всі промені в пучок, щоб був вогонь» [3, с. 492].
- 11) Доведіть, що в новелах роману «Муська» кожна образна одиниця прямо або опосередковано звернена до фокуса тексту.
- 12) Доведіть, що на стилі кожної новели відбивається відображуваний час (соціально-психологічний типаж героїв, культура слова).
- 13) Літературознавчі дослідницькі студії студентів:

- «Як багато важить слово» (І. Франко): Вчитуємося в окрему фразу роману (аналітичні, філософські роздуми майбутніх словесників).

- Злива асоціацій, породжених художніми образами твору.

- Домінантні художні деталі окремих новел роману.

- Панорамне бачення твору: Зазираємо в душу тексту.

Отже, досконала читацька прес-конференція – своєрідний твір мистецтва, в якому має проявитися талант письменника, особистість викладача й студентські яскраві індивідуальні інтелектуальні й художні начала. Викладач, крім основних, має широко застосовувати такі методи й методичні прийоми, як художнє читання текстів, мелодекламації, інсценізації фрагментів епічних і драматичних творів, використання утинків текстів для літературно-музичних композицій, концертні «виходи», літературні вікторини тощо. Вони допоможуть розкрити сильні, довершені, яскраві й глибокі смисли творів, викличуть животворящу енергію здивування й зближать студентів із автором художніх текстів, літературознавцями, критиками.

Література

1. Волошина Н. Й. Новаторські форми занять. Активізація творчої діяльності учнів у процесі вивчення літератури. *Наукові основи методики літератури*: навч.-метод. посіб. Київ : Ленвіт, 2002. С. 156–161.

2. Арсенич-Баран Г. Муська. Історія одного життя: роман у новелах. Київ : Укр. пріоритет, 2018. 144 с.

3. Фащенко В. В. У глибинах людського буття: *Літературознавчі студії*. Одеса : Маяк, 2005. 640 с.